

Rudolf Jamka

Z badań terenowych na terenie rzeszowskiego w 1961 r.

W ostatnich pięciu latach, w okresie istnienia decentralizacji, zaznacza się silny rozwój naukowych ośrodków regionalnych z zakresu prahistorii. Odzwierciedla się to w zwiększonej ilości prac terenowych, w dużej części finansowanych przez miejscowe Wydziały Kultury, Urzędy Konserwatorskie Zabytków Archeologicznych i placówki muzealne. Nadzwyczaj pomyślny ten stan w jakim znalazła się nasza nauka, jest wynikiem kształtowania się regionalizmu, w sposób właściwy pojętego, gdyż placówki centralne, niekiedy daleko położone od niektórych ważnych stanowisk archeologicznych, nie mogą prowadzić intensywne badań prahistorycznych o charakterze ciągłym w wszystkich miejscach naszego kraju, jak również opiekać się wszystkimi nowo odkrytymi zabytkami nieruchomymi.

Spośród ośrodków regionalnych daleko położonych od miast uniwersyteckich do najbardziej aktywnych należy rzeszowski ośrodek archeologiczny, którego powstanie zawdzięczamy doc. F. Kotuli, a dalszy rozwój dyr. dr F. Błońskiemu. W ośrodku tym pracują mgr J. Janowski, dyr. Muzeum w Krośnie, mgr A. Kunysz, kier. Działu Archeologicznego Muzeum Okręgowego w Rzeszowie oraz mgr K. Moskwa, konserwator zabytków archeologicznych na województwo rzeszowskie.

W roku sprawozdawczym placówka nasza została wzmocniona, wskutek przejścia do wymienionego działu T. Aksamita, absolwenta trzyletniego studium Historii Kultury Materialnej Uniw. Jag. w Krakowie.

W bieżącym roku ośrodek rzeszowski może pochwalić się pięknymi rezultatami badań terenowych. Rozpoczęto na wielką skalę przeprowadzać prace weryfikacyjne i poszukiwawcze, którymi objęto przeszło 100 stanowisk, w większości nieznanymi w naszej literaturze naukowej. Prowadzono je na terenie prawie wszystkich powiatów, wchodzących w skład województwa rzeszowskiego.

Równocześnie dokonano badań wykopaliskowych w różnych miejscach regionu rzeszowskiego w skali dotychczas nie spotykanej. Zbadane stanowiska pochodzą od czasów neolitycznych aż do wczesnego średniowiecza. Należy je omówić w układzie chronologicznym.

Wykopaliskami objęto osiedla neolityczne, położone na terenie powiatów: Łańcut, Kolbuszowa i Rzeszów. Na szczególną uwagę zasługuje stanowisko rzeszowskie, które dostarczyło 42 jam, z których 29 odkryto w bieżącym roku. Przyniosło ono odkrycie materiałów kultur południowych, a zwłaszcza ceramiki wstęgowej rytej. W mniejszej ilości zauważono zabytki ceramiki wstęgowej kłutej i przypuszczalnie nadcisańskiej. Wyniki tych prac wykopaliskowych, uzyskanych przez mgra Moskwę i Aksamita mają wielkie znaczenie dla poznania neolitu małopolskiego, gdyż okazało się, że należy się poważnie liczyć z obecnością osobnego rzeszowskiego regionu osadniczego kręgu kultur południowych. Region ten był nieznaną w naszej literaturze, gdyż miał tylko jednego przedstawiciela w postaci stanowiska w Boguchwale pow. Rzeszów, obecność którego została zasygnalizowana przez doc. Kotulę w 1933 r. Przyszłe badania będą musiały wyjaśnić w jakim stosunku pozostaje ten region do innych zespołów osadniczych, rozciągających się w Krakowskim, Sandomierskim i Lubelskim.

Następnie powinno się przejść do przedstawienia wyników badań wykopaliskowych, przeprowadzonych na omentarżyskich ciałopalnych grupy tarnobrzesckiej kultury łużyckiej. Dzięki pracom terenowym, dokonanych przez mgra Moskwę w obrębie olbrzymich grobowisk w Knapach pow. Tarnobrzeg /232 groby/, Grodzisku Dolnym pow. Leżajsk /113 grobów/ i Trzęsówce pow. Kolbuszowa /336 grobów/, z których 7 odsłonięto w bieżącym roku/ można się będzie zorientować w poszczególnych fazach rozwojowych naszej grupy, a przede wszystkim w schyłkowej fazie na podstawie stanowiska grobowego w Trzęsówce. Cechą charakterystyczną tej grupy jest występowanie dużych skupisk grobów, ściśle przylegających do siebie.

W skład takich skupień wchodzi niekiedy kilkanaście popiel-
nie. Do interesujących należy odkrycie dużych fragmentów bierwion
na omentarzystku w Knapach, które mogą świadczyć o istnieniu szczą-
tków stosu lub konstrukcji drewnianej w rodzaju grobów komorowych.
Ciekawego też odkrycia dokonał mgr Kunysz w Bieczu pow. Gorlice,
gdzie na dolnej płaszczyźnie Góry Zamkowej natrafił na ślady bli-
żej nieokreślonego osiedla żużyckiego.

Dalszą grupę zbadanych stanowisk obejmują obiekty łączące
się z kulturą przeworską. Na pierwszy plan wysuwają się znaleziska
osadowe w Krośnie-Zawodziu, pochodzące z badań mgra Janowskiego
i Mańkówce pow. Przeworsk - dra J. Wielowiejskiego. Do najbardziej
interesujących należy osada z Grodziska Dolnego, na której prze-
prowadził prace archeologiczne mgr Moskwa przy współudziale prof.
M. Aleksiewicza. Natrafiono tu na chatę zrębową z paleniskiem oraz
szczątkami zwęglonymi ścian. Materiał ruchomy z tego obiektu po-
chodził z podokresu późnorzymskiego. Tego rodzaju stanowisko nale-
ży do wyjątkowo rzadkich w Polsce południowej, czego dowodem jest
tylko jedna analogia na Górnym Śląsku. W miejscowości Obrowiec
znaleziono podobne zabudowanie z szczątkami przepalonego pna.
Można by mniemać, że pożar ten był wywołany w wyniku najazdu,
dokonanego przez Germanów lub Hunów w schyłkowej fazie okresu rzym-
skiego lub początkowej wędrówek ludów. Mniemanie to będzie można
sprawdzić w przyszłym roku podczas wykopalisk, które trzeba bę-
dzie podjąć na dużą skalę.

Najciekawszych odkryć dokonano na stanowiskach wczesnośrednio-
wiecznych. Na pierwszym miejscu powinno się omówić wykopaliska
w Przemyślu. Mgr Kunysz wspólnie z mgr inż. Frazikiem w kryptach
katedry natrafili na fragmenty doskonale zachowanej rotundy,
przypuszczalnie pod wezwaniem św. Mikołaja oraz na trzy jamy
z materiałem wczesnośredniowiecznym. Zabytek ten architektoni-
czny, zapewne łączący się z polską grupą tego rodzaju obiektów
budownictwa sakralnego, datowany jest na najmlodsza fazę wczesnego
średniowiecza.

Wykopaliska dokonane na terenie rozciągającym się w niedalekim sąsiedztwie katedry przyniosły też odkrycie jamy z przepaloną pszenicą i żytem.

Interesującym zabytkiem archeologicznym okazał się Biecz pow. Gorlice. Na Górze Zarkowej powyżej wspomniani pracownicy nauki odkryli ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego, po którym zachowały się szczątki zwęglonych chat o konstrukcji skupowej i plecionkowej z materiałem ceramicznym z XI - XII w. Oprócz tego jeszcze odsłonięto szczątki architektury z pełnego średniowiecza w postaci dolnej części wieży okrągłej z murami obronnymi.

Nadmienić jeszcze trzeba, że mgr Janowski przeprowadził prace wykopaliskowe w Krośnie na terenie Rynku i Pałacu Biskupiego, gdzie stwierdził obecność skup naczyń wczesnośredniowiecznych. Badał też kopce /wczesnośredniowieczne ?/ w Paniszczowie pow. Ustrzyki Dolne i Rymanowie Zdroju pow. Sanok. Z ramienia Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Rzeszowie A. Kwolek, studentka Uniw. Warsz. dokonała badań wykopaliskowych na osadzie w Nisku, datowanej na starszą i młodszą fazę wczesnego średniowiecza.

Z danych tych, jeszcze dokładniej omówionych w poszczególnych sprawozdaniach wynika, że archeologiczny ośrodek rzeszowski może poszczycić się pięknymi wynikami badań terenowych w 1961 r., czego dowodem są takie stanowiska, jak Rzeszów /osada kultury ceramiki wstęgowej/, Knary /amentarzyśko kultury Łużyckiej/, Grodzisko Dolne /amentarzyśko kultury Łużyckiej i osada kultury przeworskiej/, Przemyśl /odkrycie nowej rotundy oraz jam wczesnośredniowiecznych/ i Biecz /osiedle z czasów kultury Łużyckiej i wczesnośredniowiecznych i szczątki budowli murwanej z pełnego średniowiecza/. Materiały te rzucają nam nowe światło na przeszłość regionu rzeszowskiego na podstawie źródeł archeologicznych.